

Hendrikson & Ko

**Eesti Maaelu arengukava 2014-2020
keskkonnamõju strateegilise
hindamise
ARUANNE**

Põllumajandusministeerium

29.10.2013

Keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH)

MAK 2014-2020 keskkonnamõju strateegiline hindamine on algatatud Põllumajandusministri 5. novembri 2012. a käskkirjaga nr 188.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise eesmärk on arengukava koostamisel ja kehtestamisel keskkonnatingimustega arvestamine, tagades seeläbi keskkonnakaitse kõrge taseme ning edendades säästvat arengut. KSH teostatakse MAK 2014-2020 eelnõule tulenevalt Euroopa Nõukogu direktiivist 2001/42/EÜ ja KeHJS.

KSH metoodika

Keskkonnamõjude hindamisel kasutas hindaja kvalitatiivset hindamist, mille käigus hinnati meetmete rakendamisega kaasnevat otsest ja kaudset mõju keskkonnale ja analüüsiti, kuidas kavandatavad eesmärgid aitavad kaasa keskkonnaeesmärkide saavutamisele.

Hindamine viidi läbi kahes osas:

1) Vastavusanalüüs

Selle käigus hinnati arengukava eesmärkide vastavust ja kooskõla riiklike ja rahvusvaheliste valdkondlike eesmärkidega.

Anti hinnang:

- ✓ Arengukava eesmärkide vastavusele EL poliitikas seatud eesmärkidele (EL säästva arengu strateegia, ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020).
- ✓ Vastavusele Eesti keskkonnanstrateegia eesmärkidele (Eesti Keskkonnanstrateegia aastani 2030, Säästev Eesti, Eesti Looduskaitse arengukava aastani 2020, Metsanduse arengukava aastani 2020).

KSH metoodika

2) Välismõjude analüüs

Analüüsi käigus hinnati arengukavas sätestatud meetmeid vastavate keskkonnavaldkondade kaupa.

Välismõjude analüüsil:

- ✓ anti ülevaade käsitletava valdkonna hetkeseisust ning peamistest probleemidest, võttes aluseks keskkonnastrateegias ja valdkondlikes arengukavades püstitatud eesmärged;
- ✓ analüüsiti, milliseid valdkondi arengukava eesmärkide täitmiseks kavandatavate tegevustega mõjutatakse ja millises ulatuses;
- ✓ esitati vajadusel ettepanekud arengukava täiendamiseks keskkonnaaspektide osas, millega ei ole arengukavas arvestatud.

Lähtuvalt leitud keskkonnamõjust pakuti vajadusel välja alternatiivid planeeritava tegevuste negatiivsete mõjude vähendamiseks ning ettepanekud positiivsete mõjude suurendamiseks.

Vastavusanalüüs

Vastavusanalüüsil käsitleti seoseid järgnevate dokumentidega: EL säästva arengu strateegia, ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020, EL Läänemere piirkonna strateegia, „Säästev Eesti 21“, Keskkonnastrateegia aastani 2030, Looduskaitse arengukava aastani 2020, Eesti metsanduse arengukava aastani 2020

Hindamise tulemusena jõuti järeldusele, et MAK 2014-2020 püstitatud eesmärgid ei ole vastuolus nii rahvusvaheliste keskkonnakaitse lepete kui siseriiklikult seatud eesmärkidega.

Paljud MAK meetmed panustavad otseselt strateegiliste dokumentidega seatud eesmärkide elluviimisele, et oleks tagatud säästev põllumajandus võttes arvesse nii keskkonna- kui majanduslikke kaalutlusi.

Keskkonnaseisund ja probleemid

Põllumajanduses pole ühte keskkonnamõju, mis oleks domineeriv või teiste mõjudega võrreldes olulisem. Kõige tähtsamate mõjudena võib välja tuua:

- mullaviljakuse langus – toitainete ja orgaanilise aine vähenemine mullas; muldade saastumine, hapestumine, tihenemine, mulla elurikkuse vähenemine ning muldade katmine;
- elurikkuse vähenemine – peamiselt seotud niitmise-karjatamise vähenemisega;
- eutrofeerumine – peamiseks probleemiks veel kaasajastamata sõnnikuhoidlad, mis aitavad kaasa leostumisele;
- veekvaliteet - inimõjust tingitud veemajandusprobleemiks on eutrofeerumine põllumajandusliku haju- ja punktkoormuse läbi, setetest lähtuva sisekoormus;
- KHG-heide - kuigi see on praegu lubatud piirides, tuleb hiljemalt pärast 2020. aasta tähtaja möödumist hakata KHG-heidet siiski vähendama;
- Piirkonniti varieerub põllumajanduses hõivatute osakaal hõivatute koguhulgas.

MAK meetmete mõjude hindamine keskkonnavaldkondade kaupa

Valdkonnad, mille raames analüüsiti olulise keskkonnamõju esinemist, on

- Välisõhk ja kliimamuutused
- Vesi ja muld
- Maastik, sh kultuuripärand
- Elusloodus (bioloogiline mitmekesisus; Natura 2000 alad)
- Tasakaalustatud sotsiaal- ja regionaalareng

Vastavalt KeHJS paragrahvile 5 on keskkonnamõju oluline, kui see võib eeldatavalt ületada tegevuskoha keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.

Teadmussiire ja teavitus (art 15)

Põllumajandustootjate teadlikkuse tõstmine aitab oluliselt kaasa keskkonnahoidlikumale põllumajanduse arengule.

- Uudsete tavade levitamine keskkonnakaitsest, uutest keskkonda säästvatest kohustuslikest tehnoloogiatest on kaudse positiivse mõjuga.

Olulisteks ja arvestatavateks aspektideks põllumajanduses on toiteelementide vahekord mullas, taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise vähendamine, fossiilsete varude kasutuse viimine miinimumini, tootmise käigus tekkivate väljundite kahjulikkuse ja keskkonnamoormuse vähendamine, mullaviljakuse tõstmine. Seega on oluline põllumajandustootjate teadlikkuse tõstmine, mis võimaldaks kasutada efektiivsemalt tootmissisendeid nt keskendudes samal ajal nii mullaviljakusele kui ka veekaitsele.

Nõuandeteenuste toetamine (art 16)

Põllumajandustootjate teadlikkuse tõstmine aitab oluliselt kaasa keskkonnahoidlikumale põllumajanduse arengule.

- Kaudselt keskkonnale eeldatavalt positiivse mõjuga, kuna suureneb haritud ja keskkonnateadlikku tootjate osatähtsus.
- Kaudne positiivne mõju ettevõtlusele maapiirkondades.

Olulisteks ja arvestatavateks aspektideks põllumajanduses on toiteelementide vahekord mullas, taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise vähendamine, fossiilsete varude kasutuse viimine miinimumini, tootmise käigus tekkivate väljundite kahjulikkuse ja keskkonnakoormuse vähendamine, mullaviljakuse tõstmine. Seega on oluline põllumajandustootjate teadlikkuse tõstmine, mis võimaldaks kasutada efektiivsemalt tootmissisendeid nt keskendudes samal ajal nii mullaviljakusele kui ka veekaitsele.

Kvaliteedikavades osalemine ja kvaliteedikavade raames toodetud toodete edendamine (art 17)

Edendab kohalike toodete kättesaadavust, tõstes kaudselt maapiirkondade atraktiivsust elukeskkonnana, edendab maapiirkondade sotsiaalset sidusust.

Otsest keskkonnamõju ei ole võimalik täheldada.

Kvaliteedikavade rakendamisega võib kaasneda ka otsene positiivne mõju keskkonnale, kui kvaliteedikavaga sätestatakse nõuded ja tingimused kvaliteedikava toodete tootmiseks, mis võivad ületada tavapäraseid nõudeid keskkonna aspektist lähtuvalt. Näiteks võib esikohale seatud olla loomade heaolu märgatav parandamine, keelatud erinevate kemikaalide kasutamine või lubatud ainult keskkonda säästvad maaharimistehnoloogiad.

Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks (art 18(1)(a))

Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikuks parendamiseks on üldiselt olulise positiivse keskkonnamõjuga

- Positiivne mõju tuleneb eelkõige olemasolevate seadmete/hoonete vastavusse viimisest kehtestatud normidega. Uute seadmete/hoonete toetamisel on pigem keskkonnaseisundi halvenemist vähendav (leevendav) mõju. Lisaks otsene mõju läbi taastuv-energeetika, st bioenergeetika kasutuselevõtu ning energiasäätlkemate lahenduste väljatöötamise. Taastuvenergeetika kasutuselevõtt aitab vähendada KHG teket.
- Positiivse keskkonnamõju suurendamiseks on toetuste taotlemisel oluline seada eelistus tootjate osas, kes rakendavad täiendavaid keskkonnanohiu meetmeid.

Puuduvad vastavad mõju- ja seire-indikaatorid, mille alusel keskkonnahoidlikku põllumajandustootmist hinnata.

Lisada spetsiifiliste eesmärkide hindamiseks mõõdetavad indikaatorid (Keskkonnahoidlikke investeeringute arv: Biomassi töötlemiseks ja biomassist elektri, soojuse, vedelkütuste või gaasi (edaspidi bioenergia) tootmiseks; Mahepõllumajandus: Bioenergia kasutamine)

Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 18(1)(b))

Otsest keskkonnamõju ei ole võimalik täheldada. See sõltub konkreetsest tegevusest. Negatiivse keskkonnamõju vältimine lokaalsel tasandil toimub keskkonnaalastes õigusaktides määratletud kordade alusel (sh suurprojektid).

Soovitame taotluse hindamisel investeeringute tegemisel valida ja soosida keskkonnahoidlikke tehnoloogiaid ja rohemajandamist.

Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamine ja hoid (art 18(1)(c))

Maade kuivendamine loob eeldused nende põllumajanduslikuks kasutamiseks, keskkonnamõju sõltub eelkõige kuivendatud maa kasutamisest.

Maaparandussüsteemide rajamisel ja eesvoolude korrastamisel on vajalik tagada lisaks lahendused, mis hoiavad ära kraavide korrastamisel/ puhastamisel sette kandumist veekogudesse (nt settebasseinid).

Metsaaladele uute kuivendussüsteemide rajamine võib olla pigem negatiivsete mõjudega. Bioloogilisele mitmekesisusele mõjub kuivendamine peamiselt vaesustavalt. Vältida tuleks olemasolevate loodusliku veerežiimiga alade täiendav kuivendamine.

Tegemist on eelmisest perioodist jätkuva meetmega. Oluline on lisakas väljundnäitajatele lisada tulemusindikaatorid. Nt mis on eelneval perioodil korrastatud ühiseesvoolude, keskkonnarajatiste hulk, uuel perioodil kavandatav eesmärk. Oluline on läbivalt tuua välja, mis on saavutatav keskkonnahoid meetme elluviimisel ning millist tulemust mõõdetakse/seiratakse: korrastatavate eesvoolude, keskkonnarajatuste hulk.

Teeme ettepaneku laiendada MAK vastava meetme käsitlust ning lisada, et negatiivsete keskkonnamõjude vältimiseks tuleb maaparandust toetada maaparanduskavade alusel, mis peavad olema kooskõlas veemajanduskavadega.

Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (art 20(1)(a)(i))

Kaudne positiivne mõju

- maalise elustiili edasi kandumisele põlvest põlve
- läbi maakasutuse – olemasoleva ettevõtte ülevõtmise korral säilib maakasutus, uute alustajate puhul lisaks potentsiaal täiendava maaressursi kasutusele võtmiseks.

Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 20(1)(b))

Kavandatud investeeringute maht uuel eelarveperioodil on võrreldav eelmisega, eesmärgiks on seatud 225 uue töökohta loomine – see moodustab veidi enam kui 1% tänasel hetkel põllumajanduses hõivatutest (REL 2011 andmetel). Võttes arvesse eeldatavaid jätkuvaid struktuurseid muutusi põllumajandussektoris (näiteks töö efektiivsemaks muutmine) ning piirkonniti kõrget põllumajanduses hõivatute osakaalu (REL 2011 andmetel kuni 15%), ületab eeldatav põllumajandussektorist väljuvate töötajate osakaal kavandatud investeeringute mahtu sektoriväliste töökohtade loomiseks. Täiendavate töökohtade loomine ei pea toimuma täies ulatuses maaelu arengukava meetmete toel.

Metsa majandusliku ja ökoloogilise elujõulisuse parandamine (art 25 ja 27)

Eeldatavasti positiivse mõjuga, kuna kavandatakse meetmeid metsa tervisliku seisundi tagamiseks ning metsa-kahjustuste ennetamiseks ja likvideerimiseks. Hooldusraie kaudu parendatud puistul paraneb süsiniku sidumise võime. KHG emissiooni summaarne vähenemine. Hooldusraie tulemusena võetakse raiejäätmetena kasutusse arvestatav osa taastuvat loodusressurssi, mis aitab samuti kaasa kliimamuutuste leevendamisele.

Euroopas on üha suurem surve puidule kui energiaressursile, jättes tahaplaanile metsa rolli elurikkuse ühe kandjana. Metsade elurikkuse ja sõltub palju looduslikule arengule jäetud metsade osakaalust.

- Kavandatud toetavad tegevused ei taga terviklikult nimetatud meetme kõikide eesmärkide (bioloogilise mitmeskesisuse ja kaitsefunktsiooni säilimist ja taastamine) täitmist.
- Peame vajalikuks lisada täiendvaid tegevusi elurikkuse tagamiseks ja kaitsefunktsioonide säilimiseks: nt liikide elupaiganõudlustega kohandatud valikraie (kujundusraie) või loodusliku veerežiimi taastamine.

Metsandussaaduste töötlemine ja turustamine (art 27)

Meede aitab intensiivistada metsade potentsiaali kasutuselevõttu.

Kliima soojenemise tõkestamiseks on metsa ja metsanduse roll kõige tõhusam siis, kui mets (tervikuna) on pidevalt suure juurdekasvu seisundis ja metsas akumulbeerunud puit salvestatakse puidutööstuse poolt pikaealistesse toodetesse (ehitused, ehitusdetailid, mööbel jmt).

Kaudne positiivne mõju piirkondliku konkurentsivõime edendamisele.

Tootjarühmade loomine (art 28)

Kaudne mõju

- maakasutusele, kuivõrd pakub väljundit väiketootjatele ning seeläbi säilitab põllumajandustegevuse ja maakasutuse
- sotsiaalse kaasatuse suurendamisele.

Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (art 29)

Soovitame nimetatud meede siuliselt üle vaadata ja lisada reaalsed keskkonnakasutajate toovaid tegevusi.

- Meetmete konkreetsemaks ja sihipärasemaks muutmisel võib olla oluliselt positiivne mõju veesaaste vähendamisele suunatud üksiktegevuste, nagu puhverribad kraavide ääres (soovitatav hooldus - niitmine ja niite eemaldamine) ning väetise sh eelkõige mineraalse lämmastiku kasutamise piiramine toetamisega.
- Positiivse keskkonnamõju suurendamiseks soovitame lisada toetuse saajatele nõue parima tehnika kasutamise osas sõnniku laotamiseks, st sõnniku viimine otse mulda.
- Tõhusaimaks lämmastiku ja fosfori keskkonnamõju vähendamise täiendavaks meetmeks võib lugeda toitainete bilansside koostamist põllumajandustootja ja ka põllu tasandil.

Meetme seire osas ei leia kajastust kvalitatiivseid tulemusindikaatoreid. Vajalik on määrata keskkonnaseisundi kontrolli- ja seiresüsteem, et hinnata toetavate nõuete tulemuslikkust ning kaardistada indikaatorid meetme mõjususe hindamiseks.

Piirkondlik mullakaitse toetus (art 29)

Positiivse keskkonnamõjuga:

- muldade säilimisele
- KHG emissiooni piiramine
- põllumajandustegevuse ja seetõttu ka maastike avatuse säilimine
- sobilike muldade säilitamisega tagatakse taimedele sobiv kasvukeskkond

Keskkonnasõbraliku aianduse toetus (art 29)

Positiivse mõjuga

- säilib põllumajandustegevus ja vastavad maastikud
- aitab säilitada bioloogilist mitmekesisust vastavate meetmete rakendusosal
- mõju veekaitsele glüfosaatide kasutamise keeld (meetmete konkreetsemaks ja sihipärasemaks muutmisel võib olla oluliselt suurem positiivsem mõju)

Kaudne mõju läbi süsiniku sidumise erinevate põllumajanduskultuuride kasvatamisel.

Meetme seire osas ei leia kajastust kvalitatiivsed tulemusindikaatorid ning vajalik on määrata keskkonnaseisundi kontrolli- ja seiresüsteem, et hinnata toetavate nõuete tulemuslikkust. Meetme tulemusena peaks selguma, kui suurel määral vähenes taimekaitsevahendite kasutamine, kui suures osas suurenes põllumajandusmaade bioloogiline mitmekesisus (ha) jne.

Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (art 29)

Oluline positiivne mõju bioloogilise mitmekesisuse säilitamisel. Meede aitab tagada kultuuripärandi-seisukohast oluliste kohalike taimesortide säilimise.

Kaudne mõju läbi süsiniku sidumise erinevate põllumajanduskultuuride kasvatamisel.

Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (art 29)

Oluline positiivne mõju bioloogilise mitmekesisuse säilitamisel ning ühtlasi tagab kultuuripärandi kaitse.

Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (art 29)

Toetuste süsteemiga säilitatakse tootjate konkurentsivõime. Väheneb vajadus intensiivistada tootmist mujal ja seeläbi potentsiaalselt väheneb toitainete ärakannet veekogudesse.

Rannaniidud ja roostikud seovad olulisel määral vees olevaid toitaineid - sellest tulenevalt on neil suur tähtsus ka veereostuse (lämmastik, fosfor) vähendajana. Poollooduslike koosluste hooldamisega toimub kaudselt põllumajanduse hajureostuse vähendamine - meetme raames on kohustus alapid karjatada või niita ning nende kokku koguda ja alalt ära viia. Niite äraviimisel viiakse ära ka taimede poolt seotud toitained.

Poollooduslike kooslusi on keelatud üles künda, kultiveerida ning seeläbi panus muldadel säilimisele.

Oluline positiivne mõju keskkonnale - avatud maastikud, väärtuslikud maastikud ja maastikuelemendid säilivad, sh kultuuripärand. Maastikuhooldus laiemalt on positiivse mõjuga bioloogilisele mitmekesisusele. **Hendrikson & Ko**

Mahepõllumajandus (art 30)

Otsene positiivne mõju keskkonnale. Mahetootmisel ei kasutata mineraalväetisi ja sünteetilisi pestitsiide, meede aitab vähendada pestitsiidide kasutuskoormust ja pestitsiidide laguainete sisaldust mullast.

Toetusaluse mahemaa hulk suureneb, väheneb ka põllumajandusmaa toiteelementide leostumine pinna- ja põhjavette, mistõttu on ka veereostus väiksem.

Mahepõllumajandusmaast suur osa on püsirohumaade all ning külvikordades kasvatatakse rohkelt liblikõielisi, mistõttu maad igal aastal ei harita ning see aitab vähendada CO₂ emissiooni. Ka väetiste kasutamine on võrreldes tavapõllumajandustootmisega tagasihoidlik, seetõttu orgaanilise aine produktsioon ja selle oksüdatsioon on märgatavalt madalamal tasemel.

Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (art 31)

Natura toetus põllumajandusmaale on antud piirkondade tegutsetavatele tootjatele oluline, kompenseerides nende täiendavaid kulusid seoses Natura alal tegutsemise nõuetega ning tagades nende piirkondade jätkuva hoolduse - soodustab alade jätkuvat majandamist.

Meede aitab tagada elurikkuse säilimise ning maastikulise mitmekesisuse.

Natura 2000 toetus erametsamaale (art 31)

Meetmega kompenseeritakse saamata jäänud tulu. Säilitatakse loodusväärtused, mis annavad kohalikule loodusele ja elukeskkonnale lisandväärtust.

Loomade heaolu toetus (art 34)

Eeldatavasti positiivse mõjuga keskkonnale – meede sodustab loomade väljas karjatamist ja seeläbi avatud maastike säilimist.

Meetme kirjeldusest ei selgu, miks on tehtud MAKis nimetatud loomarühmade valik. Ei selgu miks on teatud loomarühma nagu veised toetusmeetmest välja jäänud. Veiste rohumaadel karjatamine on üks olulisemaid nõudeid, mis täidab samal ajal nii loomade heaolu kui keskkonnakaitse eesmärki

Koostöö (art 36)

Kaudne positiivne mõju piirkondliku konkurentsivõime edendamisele.

LEADER kohalikuks arenguks (art 42-45)

Positiivne mõju kvaliteetse elukeskkonna loomisel.

Otsest keskkonnamõju ei ole võimalik täheldada. See sõltub konkreetsest tegevusest. Võimalik kaudne positiivne mõju keskkonnale.

Horisontaalsed valdkonnad – Sotsiaalse ja regionaalarengu edendamine

Hõivatute hulk

Ühest selgust ei ole, milline on töøjõuperspektiiv põllumajanduses hõivatute hulga osas. MAK panustab mittepõllumajandusliku tegevuse elavdamisse, kuigi väikeses mahus vaadates hõivatute koguarvu

Alust ei ole prognoosida keskmise palgataseme tõusu seoses mittepõllumajandusliku tegevuse osakaalu suurendamisega, kuna n-ö uute sektorite keskmine palgatase ei ole põllumajandusest oluliselt kõrgem

Elukeskkonna kvaliteet ja rändeprotsessid

MAK panustab põllumajandusliku tegevuse ja eluviisi säilimisse. Samal ajal on tõenäoliselt Eestis oodata linnastumise jätkumist

Seniste investeeringute arvestamine

Viidatud on vajadusele enam arvestada investeeringute regionaalset mõju ning ebaterve konkurentsi vältimist toetuste jagamisel. Osaliselt seda koostatavas MAKis arvestatakse, vajalik on täpsem välismõjude hindamine rakendusperioodi jooksul ning vajadusel muudatuste tegemine tingimustes

Horisontaalsed valdkonnad – Keskkonnahoid ja kliima

Investeerimine teadusuuringutesse, innovatsiooni ja biomajandusega seotud oskustesse, mille meetmeid (näiteks täiendada teadmisi biomassi kättesaadavusest ja nõudlusest, toetada ökoloogilise jalajälje ja olelusringi hindamismeetodite väljaarendamist, hõlbustada keskkonnahoidlikke riigihankeid) tuleb integreerida ka Eestil erinevate valdkondadega seotud strateegiatesse, mis on olulise tähtsusega riigi keskkonnanäesmärkidega saavutamisel.

Keskkonnahoid olema tagatud läbivalt horisontaalse põhimõttena kõikides meetmetes:

- Toetavate tegevuste määramisel tuleks eelistada uute rohetehnoloogiate rakendamist ja keskkonnahoidlike toodete ja teenuste tootmist.
- Energiatõhususe suurendamine ja rohemajanduse põhimõtete rakendamine aitab tagada keskkonnahoiu tagamise läbi kõikide kavandatud meetmete.

Seire ja hindamine

Kavandatavate seiremeetmete kinnitamise eesmärk on teha varakult kindlaks strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnev oluline negatiivne keskkonnamõju ja rakendada seda mõju ennetavaid ja leevendavaid meetmeid (KeHJS § 42 lg 4).

MAKiga kavandatavad tegevused üldjoontes loovad eeldused keskkonnasäästlikemate põllumajandustootmisviiside kasutamiseks ja õigel suunamisel aitavad kaasa maapiirkondade hea keskkonnaseisundi säilimisele. MAKi meetmete rakendamine ei too kaasa olulist negatiivset keskkonnamõju.

MAK toob välja, et seiret teostatakse eelkõige ühiste kontekst-, sisend- ja väljundnäitajate alusel, mida on kirjeldatud MAKis. Lisaks on kehtestatud ka nn lisanäitajad ehk siseriiklikud näitajad, mis lepitakse Põllumajandus-ministeeriumi, PRIA ja püsihindajate vahel sisemise töökorraldusel alusel eelnevalt kokku. Siseriiklike lisanäitajaid MAKis ei kajastata. Hetkel jääb ebaselgeks, kuidas ja milliste indikaatorite abil hinnatakse kvalitatiivseid tulemusi keskkonnaseisundi osas.

MAKi rakendamisel on vajalik PM ja KMM koostöö seire ja järelevalve süsteemi tagamisel.

Hendrikson & Ko

Kontaktandmed:

Riin Kutsar

+372 7 409 807;

+372 52 69962

riin@hendrikson.ee